

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเสริมและพัฒนาบุคคลให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตลอดจนมีส่วนช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งถือว่าการศึกษาระดับสูงที่มุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้เป็นนักคิด นักค้นคว้าสามารถนำทฤษฎีความรู้มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน และสร้างสรรค์วิทยาการแขนงต่าง ๆ ให้เจริญก้าวหน้า ดังนั้นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงเป็นองค์กรการศึกษาที่มีบทบาทและหน้าที่ที่เด่นชัดในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล พัฒนาวิชาการระดับสูงของประเทศ สร้างผู้นำทางวิชาชีพ ผู้นำทางวิชาการด้านความคิด ผู้นำทางการเมืองและผู้นำในวงราชการ สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง หากจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ก็จะเป็นการสร้างทรัพยากรบุคคลที่สำคัญที่สุดในกระบวนการพัฒนาประเทศ

สถาบันอุดมศึกษาในฐานะสถาบันการศึกษาระดับสูง ที่มีความสำคัญต่อสังคม ประเทศชาติ และสังคมโลก เนื่องจากเป็นแหล่งวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงในสาขาต่างๆ ที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งภารกิจที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไปมี 4 ประการ คือ การผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาชาติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการประกอบและปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ การพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในประเทศให้มีความรู้ ความสามารถเพียงพอต่อการตอบสนองการ

พัฒนาประเทศซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกลไกทางการศึกษาอันเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้การจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนได้ดำเนินการตามนโยบาย ปณิธานของสถาบัน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2540 ซึ่งได้ระบุเป้าหมายของการพัฒนานิสิต นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไว้ว่า การศึกษาระดับอุดมศึกษามุ่งพัฒนาความเจริญงอกงาม ทางด้าน สติปัญญาและความคิดเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ มุ่งสร้างสรรค์กำลังคนในระดับวิชาการและ วิชาชีพชั้นสูง เพื่อศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอันมีคุณค่าแก่บุคคล สังคม และ ประเทศชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540 : 37-38) แต่ในปัจจุบัน สถาบันอุดมศึกษาได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนอย่างใหญ่หลวงได้แก่ การเพิ่มปริมาณนักศึกษา โดยปรับเปลี่ยนจากระบบ เศรษฐกิจมาเป็นตามกลไกของตลาดและข้อจำกัดด้านงบประมาณ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ สถาบันอุดมศึกษาต้องปรับเปลี่ยนและพัฒนาระบบบริหารจัดการในองค์กรให้ดำเนินการได้อย่างเต็ม รูปแบบทั้งด้านการสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม ตลอดจนการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้ มากขึ้น เพื่อรับสภาพการแข่งขันที่รุนแรง และบรรลุนิติภาวะหลักภายในสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงนี้ได้ และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งด้านการบริหารจัดการที่ดีและเพื่อความเป็นเลิศในทุกภารกิจ การ ประเมินผลการปฏิบัติงานของการบริหารจัดการที่ดีในสถาบันอุดมศึกษาจึงมีความสำคัญ โดยเป็น แนวทางหนึ่งที่ทำให้ได้ข้อมูลที่จำเป็น และเป็นส่วนหนึ่งในการวัดประสิทธิภาพของสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งเป็นการวัดประสิทธิผลของการดำเนินงานในฐานะที่สถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรที่ต้องมีความ รับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการชี้นำสังคม ดังนั้นการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเพื่อจะสามารถเป็น แหล่งวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงในสาขาต่างๆ ที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาสังคม ประเทศชาติ และ สังคมโลกนั้นย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารงานของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาที่มีประสิทธิภาพ มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการบริหารงานด้านต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ผู้บริหาร สถาบันอุดมศึกษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างการบริหารงานที่ดีด้วยหลักธรรมาภิบาลขึ้น เพื่อใช้เป็น

หลักในการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษา และเพื่อลดปัญหาการจัดการด้านต่าง ๆ ของสถาบันอุดมศึกษา อาทิ ปัญหาการขาดความรับผิดชอบของผู้บริหารและบุคลากรในสถาบัน รวมไปถึงปัญหาการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย เป็นต้น ซึ่งการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาจะทำให้การบริหารงานเกิดความเป็นธรรม โปร่งใส และบุคลากรทุกส่วนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารสถาบันอุดมศึกษา

หลักธรรมาภิบาล หรือ Good Governance คือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี โดยประเทศไทยได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เนื่องจากความอ่อนแอ และหย่อนประสิทธิภาพของกลไกการบริหารบ้านเมือง การบริหารราชการ และการกำหนดนโยบายสาธารณะ การทุจริต ประพฤติมิชอบในวงราชการ ขณะเดียวกันประชาชนยังขาดความตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อบ้านเมือง ส่งผลให้ประเทศไทยประสบปัญหาในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ถึงขั้นหยุดชะงักไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ จึงได้มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เพื่อเป็นหลักในการฟื้นฟูประเทศชาติให้กลับสู่เสถียรภาพ และในระยะยาวยังจะเป็นการสร้างสังคมที่มีความโปร่งใสไม่ทุจริต มีการตรวจสอบ และเผยแพร่ข่าวสารให้ความจริงกับประชาชน ประสานประโยชน์ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนให้ได้รับประโยชน์ร่วมกันอย่างยุติธรรม ส่งผลให้สังคมเข้มแข็งมั่นคงมีความสมดุลในการบริหารบ้านเมือง โดยประเทศไทยมีการตื่นตัวและนำหลักธรรมาภิบาล มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่ดีในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างแพร่หลายมากขึ้น ดังเห็นได้จากรัฐบาลประกาศใช้ธรรมาภิบาลเป็นวาระแห่งชาติ โดยกำหนดเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2542 เป็นต้นมา และจากการนำแนวคิดหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีนี้เอง แนวคิดดังกล่าวได้แผ่ขยายไปสู่องค์กรต่างๆ อย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นองค์กรของรัฐหรือเอกชน อาทิ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน กระทรวงการคลัง และรัฐวิสาหกิจนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในปีพ.ศ.2544 นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการก็ได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในปีพ.ศ.2546 รวมไปถึงวงการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ได้มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในหลากหลายรูปแบบ ยกตัวอย่างเช่น สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ)

ซึ่งเป็นหน่วยงานที่กำกับ ดูแลคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ได้มีการจัดทำมาตรฐานที่เป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐานเพื่อตอบสนองเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ทั้งในระดับชาติและระดับอุดมศึกษาที่มีความครอบคลุมทุกองค์ประกอบคุณภาพว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2546 ซึ่งระบุถึงการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาอย่างชัดเจนในองค์ประกอบที่ 7 ของการประกันคุณภาพ มีเนื้อหาโดยสรุปคือ สถาบันอุดมศึกษาจะทำหน้าที่บริหารจัดการให้มีคุณภาพได้โดยใช้หลักการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (good governance) คือ “ธรรมาภิบาล” โดยสภาสถาบันใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการและสามารถผลักดันสถาบันให้แข่งขันได้ในระดับสากล และใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อให้มีความสามารถในการกำกับดูแล ติดตามผลการทำงานของสถาบันและสามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทุกส่วนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ นอกจากนี้ในรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565) ยังได้ระบุถึงการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการอุดมศึกษาตอนหนึ่งว่า “ธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยและอุดมศึกษาในภาพรวม กล่าวคือหากสถาบันอุดมศึกษามีกลไกการกำหนดทิศทางที่ดีและก้าว หน้า พร้อมกับการขับเคลื่อน โดยการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ภารกิจของมหาวิทยาลัยก็สำเร็จลุล่วงไปได้” (กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565) หน้า 31) จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นว่าหลักธรรมาภิบาลในการบริหารสถาบันอุดมศึกษา เป็นสิ่งที่มีใช้เป็นเพียงหลักการที่น่าสนใจเท่านั้น แต่เป็นหลักสำคัญที่มีส่วนให้การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาของไทยเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่การนำแนวคิดหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาของไทยยังไม่มีรูปแบบแผนงาน และยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพและแนวทางของการบริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชนของไทย โดยใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อนำผลจากการศึกษามาพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์ในการบริหารสถาบัน อุดมศึกษาเอกชนของไทยตามหลักธรรมาภิบาลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ

1. ศึกษาสภาพการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนของไทยตามหลักธรรมาภิบาล
2. พัฒนายุทธศาสตร์การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนของไทยตามหลักธรรมาภิบาล

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนของไทยตามหลักธรรมาภิบาล มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับสภาพการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนของไทยตามหลักธรรมาภิบาล 6 ประการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542 ได้แก่ 1) ด้านหลักนิติธรรม 2) ด้านหลักคุณธรรม 3) ด้านหลักความโปร่งใส 4) ด้านหลักการมีส่วนร่วม 5) ด้านหลักความรับผิดชอบ และ 6) ด้านหลักความคุ้มค่า
2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชนระดับสูง ระดับกลาง บุคลากร นิสิต และนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนทั้งหมดที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา จำนวน 32 สถาบัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ยุทธศาสตร์ หมายถึง ข้อความเกี่ยวกับแผนการดำเนินงาน และทิศทางดำเนินงาน สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในอนาคตของผู้นำหรือผู้บริหารระดับสูงที่มองไปข้างหน้าอย่างเหมาะสม มีขั้นตอนการคิดอย่างเป็นระบบว่าจะดำเนินการอะไรบ้าง ทำอย่างไร โดยใช้ขีดความสามารถสูงสุดที่จะทำได้ ทั้งด้านแนวคิด การตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ขั้นตอนของการกำหนดยุทธศาสตร์ประกอบด้วยการศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การจับคู่รายการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การกำหนดยุทธศาสตร์ในระดับต่าง ๆ และมีการกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จของยุทธศาสตร์

สถาบันอุดมศึกษาเอกชน หมายถึง สถานศึกษาหรือหน่วยงานและองค์กรเอกชนที่จัดดำเนินการตามพันธกิจ หน้าที่ หรือภารกิจในการผลิตกำลังคนและจัดการศึกษาทั้งทางวิชาการและวิชาชีพสาขาต่าง ๆ สำหรับคนที่กำลังเป็นผู้ใหญ่หรือเป็นผู้ใหญ่แล้วให้มีความรู้ ความสามารถในระดับที่สูงขึ้น สถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับภารกิจครั้งนี้คือ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และเป็นสมาชิกของสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย

ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชน หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ประกอบด้วยผู้บริหารระดับสูงได้แก่ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งอธิการบดี และรองอธิการบดี ผู้บริหารระดับกลางได้แก่ผู้ที่ดำรงตำแหน่ง คณบดี ผู้อำนวยการหลักสูตร และผู้อำนวยการสำนักงานสนับสนุนการสอนต่าง ๆ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

บุคลากร หมายถึง อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติการทั้งหมดที่ปฏิบัติงานอยู่ในคณะสำนักงาน และหน่วยงานต่าง ๆ ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

นิสิต นักศึกษา หมายถึง นายกองกิจการนิสิตนักศึกษา หรือนายกสโมสรนักศึกษา หรือคณะกรรมการองค์การนิสิตนักศึกษา หรือคณะกรรมการสโมสรนักศึกษา ที่ศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

ยุทธศาสตร์การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามหลักธรรมาภิบาล หมายถึง แนวทางในการบริหารจัดการที่ดีภายในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยผู้ที่อยู่ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนทุกระดับมีความพึงพอใจ โดยยึดหลัก 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

หลักนิติธรรม หมายถึง กฎ ระเบียบข้อบังคับ และกติกาที่ทันสมัยและเป็นธรรมตลอดจนเป็นที่ยอมรับของประชาคมในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม

หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยการณรงก์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนถือปฏิบัติ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเสียสละ ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น

หลักความโปร่งใส หมายถึง การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชน หรือเปิดให้คณาจารย์และนักศึกษาสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก ตลอดจนมีระบบหรือกระบวนการ การตรวจสอบ และประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และช่วยให้การทำงานของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชัน

หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำให้บุคคลากรมีส่วนรับรู้ และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจ โดยเปิดโอกาสให้คณาจารย์และนักศึกษามีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมได้แก่ การเสนอความคิดเห็น และจัดการผูกขาด ซึ่งช่วยสร้างความสามัคคีและความร่วมมือกันทำงานในเรื่องที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การทำให้ทุกคนทุกฝ่ายตระหนักในสิทธิหน้าที่ สำนึกในความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่และการใส่ใจในปัญหาของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน รวมทั้งมีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยพยายามหาทางออกที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับร่วมกันได้ และกล้ารับผลการกระทำของตน

หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยทำให้คณาจารย์และนักศึกษา รู้คุณค่าของทรัพยากรของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน และบริหารงานด้วยความประหยัด มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัยไว้ดังนี้คือ

1.การอุดมศึกษา (วิจิตร ศรีสอาน,2518) หลักสำคัญของการอุดมศึกษามีดังนี้คือ
 1.ความเป็นเลิศทางวิชาการ(Academic Excellence) 2.ความเป็นอิสระในการบริหาร(Academic Autonomy)3. เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom)

2.แนวคิดการบริหารและจัดการองค์กร (ธงชัย สันติวงษ์,2545)
 1. การวางแผน(Planning) 2.การจัดการองค์กร(Organizing) 3. การจัดสรรกำลังคน (Staffing) 4. การสั่งการ (Directing) 5. การควบคุม(Controlling)

3.การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษา
 การบริหารอุดมศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ (ไพฑูริย์ สีนลาวัฒน์,2542)
 1.การบริหารงานทั่วไป 2.การบริหารงานวิชาการ

4.แนวคิดหลักธรรมาภิบาล (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี,2542)
 1.หลักนิติธรรม (The Rule of law) 2.หลักคุณธรรม (Morality)
 3.หลักความโปร่งใส (Accountability) 4.หลักการมีส่วนร่วม (Participation)
 5.หลักความรับผิดชอบ (Responsibility) 6.หลักความคุ้มค่า (Cost-effectiveness)

5.ตัวชี้วัดธรรมาภิบาลที่ตีพิมพ์ในมหาวิทยาลัย (สถาบันพระปกเกล้า,2544)
 1.ตัวชี้วัดด้านหลักนิติธรรม (The Rule of law) 2.ตัวชี้วัดด้านหลักคุณธรรม (Morality) 3.ตัวชี้วัดด้านหลักความโปร่งใส (Accountability) 4.ตัวชี้วัดด้านหลักการมีส่วนร่วม (Participation) 5.ตัวชี้วัดด้านหลักความรับผิดชอบ (Responsibility) 6.ตัวชี้วัดด้านหลักความคุ้มค่า (Cost-effectiveness)

7. การวางแผนยุทธศาสตร์
7.1 โครงสร้างและระดับของแผนยุทธศาสตร์ (อนันต์ เกตุวงศ์,2543) มี 3 ระดับคือ
 1. แผนยุทธศาสตร์ระดับองค์กร (Corporate plan) 2.แผนยุทธศาสตร์ระดับแผนงาน (Operations plan) 3.แผนยุทธศาสตร์ระดับโครงการ (Project plan)
7.2 กระบวนการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหาร 5 ขั้นตอน (Certo and Peter 1991)
 ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environment Analysis) พิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค
 ขั้นที่ 2 การจัดวางทิศทางขององค์กร (Establishing Organization Direction) คือ การจัดรูปร่างการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร
 ขั้นที่ 3 การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategic Formulation) เป็นการออกแบบและเลือกยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ จากกรวิเคราะห์ทางเลือกด้วยเทคนิคต่าง ๆ
 ขั้นที่ 4 การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ (Strategic Implementation) เป็นการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยคำนึงถึงโครงสร้างและวัฒนธรรมขององค์กรเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามที่พึงประสงค์
 ขั้นที่ 5 การควบคุมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Control) เป็นการติดตามผลการปฏิบัติงาน ประเมินผลกระบวนการ ประเมินผลสำเร็จขององค์กร โดยการกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จของยุทธศาสตร์

6.แนวคิดการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามหลักธรรมาภิบาล
หลักนิติธรรม หมายถึง กฎ ระเบียบข้อบังคับ และกติกาที่ทันสมัยและเป็นธรรมตลอดจนเป็นที่ยอมรับของประชาคมในสถาบันอุดมศึกษา เอกชน
หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีมาให้ผู้ปฏิบัติงานของสถาบันอุดมศึกษา เอกชนถือปฏิบัติ
หลักความโปร่งใส หมายถึง การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา เอกชน
หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำให้ประชาคมในสถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจ
หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การทำให้ประชาคมในสถาบันอุดมศึกษา เอกชนทุกฝ่ายตระหนักในสิทธิหน้าที่ สำนึกในความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่และการใส่ใจในปัญหาของสถาบันอุดมศึกษา เอกชน
หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

8. การกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย
 1.วิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล
 2.จับคู่รายการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามหลักธรรมาภิบาล
 3.กำหนดยุทธศาสตร์การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามหลักธรรมาภิบาล โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ
 3.1 แผนยุทธศาสตร์ระดับองค์กร
 3.2 แผนยุทธศาสตร์ระดับแผนงาน
 3.3 แผนยุทธศาสตร์ระดับโครงการ
 4. กำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จของยุทธศาสตร์การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามหลักธรรมาภิบาล

การวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนของไทยตามหลักธรรมาภิบาล ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. การอุดมศึกษา

ความหมายของการอุดมศึกษา

การอุดมศึกษา เป็นการศึกษที่จัดให้แก่คนวัยที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่แล้วจะมีชื่อเรียกการศึกษาระดับอุดม ศึกษาว่าเป็นการศึกษาระดับที่สาม (Tertiary Education) หรือการศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษา (Post-Secondary Education) เพราะเป็นการศึกษาที่ต่อจากระดับมัธยมศึกษา (สุวิมล ณะผลเลิศ, 2547)

หลักสำคัญของการอุดมศึกษามีดังนี้คือ

1. ความเป็นเลิศทางวิชาการ(Academic Excellence) สถาบันอุดมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นสถาบันทางวิชาการชั้นสูง มีจุดมุ่งหมายในการสร้างสรรค์ และจรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ เพื่อจะได้ใช้ผลแห่งความก้าวหน้าทางวิชาการนั้น กระทำภารกิจทางด้านการสอนเพื่อการผลิตบัณฑิตและบริการทางวิชาการแก่สังคมในลักษณะต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยค้นคว้าจึงเป็นหน้าที่หลักที่ควรได้ รับการเน้นเป็นพิเศษ ดังนั้นสิ่งที่ใช้เป็นเครื่องวัดสถานภาพของสถาบันอุดมศึกษาว่าอยู่ในระดับใดคือ “ความเป็นเลิศทางวิชาการ(Academic Excellence)” โดยถือว่าความพยายามในการสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ เป็นอุดมคติของสถาบันอุดมศึกษาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัย (วิจิตร ศรีสอาน, 2518) ความเป็นเลิศทางวิชาการจะมีได้นั้นต้องทุ่มเทเสียสละเพื่อวิชาการแบบต้องรวมจุด (Concentrate) ของความสนใจอยู่ในเรื่องวิชาการอย่างแน่วแน่(บุญเสริม วิสกุล, 2517)

2. ความเป็นอิสระในการบริหาร(Academic Autonomy) หมายถึง “ความรับผิดชอบในการดำเนินกิจการภายในของมหาวิทยาลัย โดยปราศจากการควบคุมหรือแทรกแซงจากอิทธิพลจากภายนอก” กล่าวคือ ใ้มหาวิทยาลัยวินิจฉัยและดำเนินการเรื่องภายในต่าง ๆ สิ้นสุดในระดับมหาวิทยาลัยเองให้มากที่สุดในลักษณะของการปกครองตนเอง(Self – Government) ความเป็นอิสระในการดำเนินงานที่สำคัญๆ ได้แก่ การกำหนดและควบคุมมาตรฐานการศึกษา การคัดเลือกผู้เข้าศึกษา การบริหารบุคลากร และการบริหารการเงิน ในระบบอิสระนี้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสถาบันอุดมศึกษา

จะเป็นไปในลักษณะที่รัฐทำหน้าที่สนับสนุน (Support) และการให้สนับสนุนทางการเงินเป็นมาตรการควบคุมไปด้วย ส่วนมหาวิทยาลัยทำหน้าที่ควบคุม ดูแล และดำเนินการ (Control and Operation) ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากสังคม โดยมีการจัดระบบบริหารภายในที่มีบุคคลหลายฝ่ายเข้าร่วมรับผิดชอบดำเนินงาน (วิจิตร ศรีสอาน, 2518) ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาต้องมีความเป็นอิสระเพื่อสร้างสรรค์งานวิชาการ สร้างองค์ความรู้ใหม่ สร้างบัณฑิตที่เป็นอนาคตของชาติ เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษามีเสรีภาพทางวิชาการในการแสวงหาความรู้ และความจริงเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญงอกงามทางสติ ปัญญาอย่างแท้จริง (จรัส สุวรรณเวลาและคณะ, 2540)

3. เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) หมายถึง เสรีภาพของสมาชิกของสถาบันอุดมศึกษา อันได้แก่ คณาจารย์ และนิสิตนักศึกษาในการดำเนินกิจกรรมทางวิชาการ ทั้งด้านการเรียนการสอนและการวิจัยค้นคว้า การเน้นหลักการด้านเสรีภาพทางวิชาการก็เพื่อที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้คณาจารย์และนิสิตนักศึกษาสามารถปฏิบัติภารกิจตามบทบาทและหน้าที่ที่พึงกระทำได้เต็มที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันในการประกอบกิจการด้านวิชาการมากกว่าที่จะเป็นอภิสิทธิ์อันปราศจากความรับผิดชอบ (วิจิตร ศรีสอาน, 2518)

เสรีภาพทางวิชาการเป็นเงื่อนไขอันสำคัญที่จะช่วยให้ผู้ใฝ่หาความรู้ได้มาซึ่งสัมมาทิฐิ (Right View หรือ Right Understanding) และสัมมาทิปะ (Right Thought) อันเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการแห่งความเจริญทางปัญญา นิสิตนักศึกษากับอาจารย์เป็นผู้ค้นหาความรู้ร่วมกัน เสรีภาพทางวิชาการย่อมหมายถึงการที่อาจารย์และนิสิตนักศึกษาสามารถสอนและเล่าเรียนได้อย่างอิสระ ฉะนั้นเสรีภาพทางวิชาการจึงรวมเอาสิ่งสำคัญ 2 อย่างเข้าด้วยกันคือ เสรีภาพในการสอนกับเสรีภาพในการเล่าเรียน (Freedom to Teach and Freedom to Learn) เสรีภาพในการเล่าเรียนจะมีไม่ได้ถ้าปราศจากเสียซึ่งเสรีภาพในการสอน ดังนั้นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ต้องมีความคิดเป็นอิสระ ความเป็นอิสระในความคิดเป็นสมบัติของปราชญ์ และเนื่องจากอาจารย์ที่แท้จริงมิใช่พนักงานเมือง อาจารย์จึงต้องแสวงหาความเชี่ยวชาญทางวิชาการแต่เพียงเท่านั้น (ชยอนันต์ สมุทวณิช, 2516)

2.แนวคิดการบริหารและจัดการองค์กร

การบริหารมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “ministrare” หมายถึง การบริหารเป็นเรื่องการรวมกลุ่ม กิจกรรมของมนุษย์ การร่วมมือ การประสานงาน

ธงชัย สันติวงษ์ กล่าวถึงความหมายของการบริหารว่า เป็นการทำให้งานลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ปฏิบัติ โดยทรัพยากรด้านบุคคล จะเป็นทรัพยากรหลักขององค์กรที่เข้ามาาร่วมกันทำงานในองค์กร ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นคนใช้ทรัพยากรด้านวัตถุ เช่น เครื่องจักร เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อผลิตสินค้า หรือบริการ ออกจำหน่ายและตอบสนองความพอใจให้สังคม องค์กรทุกประเภทต้องมีการบริหารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดสรรกำลังคน (Staffing) การสั่งการ (Directing) และการควบคุมและการประเมินผลงาน (Controlling) ซึ่งสามารถแบ่งแต่ละขั้นได้ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดเป้าหมายและทิศทาง โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ขององค์กรสามารถกำหนดระเบียบปฏิบัติของการปฏิบัติงานให้เป็นระบบ รวมถึงทำให้สามารถตรวจสอบความก้าวหน้า ขององค์กร ได้

2. การจัดองค์กร (Organizing) เมื่อมีการกำหนดเป้าหมายและพัฒนาแผนงานแล้วเพื่อให้บรรลุความสำเร็จขององค์กรจึงต้องออกแบบพัฒนาองค์กรขึ้นมา เพื่อดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้แล้ว โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมขององค์กร

3. การจัดสรรกำลังคน (Staffing) เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสรรหาและบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสม สมในการปฏิบัติงานต่างๆ ขององค์กร รวมถึงหน้าที่ในการฝึกอบรม พัฒนาสมาชิกขององค์กร การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการโยกย้ายตำแหน่งเพื่อความเหมาะสม เพื่อให้สามารถเป็นขุมพลังในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การสั่งการ (Directing) เป็นกระบวนการที่ผ่านการติดต่อสื่อสาร เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการเป็นผู้นำและการจูงใจผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาในการปฏิบัติงาน ส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายใต้สภาพแวดล้อมของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยอยู่บนพื้นฐานของการเผชิญหน้า การสั่งการเกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพล และการให้การช่วยเหลือกับผู้ใต้บังคับบัญชาโดยผ่านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

5. การควบคุม (Controlling) คือกระบวนการตรวจสอบว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นจริงเป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ทำให้องค์กรอยู่ในทิศทางที่ถูกต้องได้ การควบคุมที่มีประสิทธิภาพกระทำได้โดยการกำหนดมาตรฐานของผลการปฏิบัติงาน การวัดผลปฏิบัติงานและเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ และการแก้ไขผลการปฏิบัติงานใด ๆ ที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐานดังกล่าว

จากความหมายข้างต้น จะเห็นได้ว่าบุคคลเป็นปัจจัยหลักที่เข้ามามีส่วนสำคัญในการจัดการองค์กรให้ดำเนินไปตามเป้าหมาย โดยแต่ละคนต้องทำหน้าที่ร่วมกันในองค์กร ซึ่งหน้าที่ของแต่ละคนก็ย่อมมีความแตกต่างกันไปตามแต่ความถนัดของแต่ละบุคคล บางคนอาจจะหาลูกค้าได้เก่ง บางคนอาจถนัดในเรื่องเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ บางคนอาจถนัดในเรื่องของเครื่องพิมพ์ ซึ่งความหลากหลายในหน้าที่ของแต่ละคนต้องสามารถที่จะทำงานร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและประสานงานกันอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกเหนือไปกว่านั้นการจัดการด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องจักร วัตถุดิบ ข้อมูลข่าวสาร กฎระเบียบในการทำงาน หรือเรื่องของเงินทุน ก็ควรที่จะมีการจัดการอย่างเป็นระบบให้อยู่ภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกัน นั่นคือการผลิตสินค้า หรือการให้บริการนั่นเอง ซึ่งการจัดระบบการจัดการขององค์กรจะเกี่ยวข้องกับทั้งสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กรอยู่เสมอ การปรับตัวขององค์กรเพื่อความอยู่รอดจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยทั้ง 2 อย่างนี้ โดยการปรับตัวต้องมีความสมดุลและสอดคล้องกัน เพื่อความสำเร็จขององค์กร

ในการบริหารหรือการจัดการ จำเป็นต้องมีทรัพยากรที่เป็นปัจจัยสำคัญ 6 ประการ ซึ่งเรียกว่า 6M's ได้แก่ คน (Men) เป็นผู้ปฏิบัติขององค์กรนั้นๆ เงิน (Money) ใช้สำหรับเป็นค่าจ้าง หรือซื้อวัสดุสิ่งของต่างๆ วัสดุสิ่งของ(Materials) หมายถึง อุปกรณ์ เครื่องใช้ต่างๆ รวมทั้งอาคารสถานที่ การจัดการ (Management) หรือความรู้เกี่ยวกับการจัดการ ตลาด(Market) และเครื่องจักร(Machine)

3.การบริหารอุดมศึกษา

การบริหารอุดมศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2542)

1. การบริหารงานทั่วไป ได้แก่ กฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ การจัดองค์การบริหารภายใน การวางแผน การบริหารงานทั่วไป ความสัมพันธ์ต่อชุมชน งานบุคลากรและเจ้าหน้าที่ การจัดทำงบประมาณและการจัดการลงทุน

2. การบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การจัดทำระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการ การบริหารงานวิชาการและการบริหารหลักสูตร การรับนิสิตนักศึกษา ทรัพยากรการเรียน การบริหารงานอาจารย์ งานกิจกรรมนิสิตนักศึกษา งานพัฒนานิสิตนักศึกษา งานสุขภาพและอนามัย ศาสนาในการอุดมศึกษา การปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา

การบริหารจัดการอุดมศึกษา

ลักษณะสำคัญของการบริหารจัดการอุดมศึกษาประกอบด้วย (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2542)

1. การประสานงาน สถาบันอุดมศึกษาประกอบด้วยกลุ่มบุคคล กลุ่มวิชา และกลุ่มความสนใจตามงานและหน้าที่แตกต่างกัน จึงไม่อาจสั่งการหรือมอบหมายการบริหารโดยทั่วไปได้ ดังนั้นรูปแบบของการบริหารที่ดีที่สุดจึงควรเป็นการประสานงาน ร่วมกันพิจารณา ร่วมกันปรึกษาหารือ

2. องค์คณะบุคคล จะเป็นกลุ่มบุคคลที่มาจากกลุ่มต่าง ๆ เพื่อร่วมกันคิดพิจารณาและเลือกทางเดินของสถาบัน

3. การกระจายอำนาจ โดยทั่วไปจะมีผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จึงควรใช้ประโยชน์จากกลุ่มผู้รู้เหล่านั้น นอกจากการกระจายงานแล้ว ควรกระจายความรับผิดชอบ และการตัดสินใจดำเนินงานให้กับกลุ่มที่รู้เรื่องของตนเองดีที่สุดด้วย

4. อิสระในการบริหารงานมหาวิทยาลัย ต้องมีอิสระในการบริหารงานของตนเอง (University Autonomy) ครอบคลุมถึงการวางนโยบายการบริหารด้านต่าง ๆ และการตัดสินใจควรจะสิ้นสุดในสถาบันนั้น ๆ

4.แนวคิดหลักธรรมาภิบาล

องค์การเป็นหน่วยสังคม (Social Unit) ซึ่งเป็นที่รวมของคน และการดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมขององค์การนั้น ๆ การอยู่ร่วมกันของคนในองค์การย่อมต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ และกติกาขององค์การเพื่อความสงบสุข ความสามัคคี และความร่วมมือร่วมใจกัน ธรรมาภิบาล (Good Governance) นับเป็นหลักการจัดการในการบริหารสมัยใหม่ที่เน้นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ความเท่าเทียมกัน ความยุติธรรม ความสุจริต และความโปร่งใสในสังคม (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2542)

ความหมายของธรรมาภิบาล (Good Governance) ตามพจนานุกรมได้เขียนไว้ว่า ธรรมาภิบาล (Good Governance) หมายถึง ข้อบัญญัติ (The Act), กระบวนการ (Process), อำนาจในการปกครอง (Power of governing), รัฐบาล (Government), หรือสถานะในการถูกปกครอง (The state of being governed)

ตามหลักฐานปรากฏว่า องค์การพัฒนาต่างๆ ได้เริ่มมาใช้คำว่า ธรรมาภิบาล (Good Governance) ในต้นทศวรรษ 1990 นี้เอง ซึ่งเป็นคำที่ใช้แทนคำว่า การบริหารรัฐกิจ การบริหารงานภาครัฐ หรือรัฐประศาสนศาสตร์ในอดีต ปัจจุบันธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย ทั้งในความหมายเชิงนามธรรมและรูปธรรม สำหรับประเทศไทย นักวิชาการหลายท่านได้พยายามแปลคำว่า “Good Governance” ที่ใช้กันในนานาประเทศว่า “ธรรมรัฐ” หรือ “ประชารัฐ” หรือ “กลไกภาคราชการที่มีคุณภาพ” หรือ “ประชาคมราชการที่ดี” หรือ “ธรรมาภิบาล” ต่อมารัฐบาลของนายทักษิณ ชินวัตร มีมติเห็นชอบให้ใช้คำว่า “ระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี” โดยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่ม 116 ตอนที่ 63 ง ลงวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2542

หลักธรรมาภิบาล

ในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานของหลักสำคัญอย่างน้อย 6 ประการดังนี้ (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี, 2542)

1. หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

2. หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัย

3. หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติโดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้

4. หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำหรับประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็น การได้สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ

5. หลักความรับผิดชอบ ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาตลอดจนเคารพในความเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

6. หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์ สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

5.ตัวชี้วัดธรรมาภิบาลที่ดีในมหาวิทยาลัย

ตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดีในมหาวิทยาลัยตามหลักธรรมาภิบาลมีดังนี้คือ (สถาบันพระปกเกล้า, 2544)

1. หลักความเป็นธรรม

ตัวชี้วัด

- การใช้ระบบสัญญาจ้างงานกับบุคลากรอย่างเป็นธรรมและชัดเจน
- การกำหนดช่วงเวลาที่แน่นอนในการประเมิน
- การสร้างแรงจูงใจและแรงผลักดันให้บุคลากรทำงาน ได้เต็มที่
- การสามารถที่จะร้องทุกข์ต่อกรรมการอุทธรณ์ร้องทุกข์ได้ เมื่อไม่ได้รับความเป็นธรรมจากผู้บังคับบัญชา
- มีระบบการบริหารการเงินทรัพย์สินที่ชัดเจน เป็นขั้นตอน ตรวจสอบได้
- การมีอำนาจอิสระของกรรมการอุทธรณ์ร้องทุกข์ ในการพิจารณาคำอุทธรณ์ร้องทุกข์ของบุคลากร
- บุคลากรได้รับทราบข้อดีและข้อแก้ไขในการประเมินผลการปฏิบัติงานแต่ละช่วง
- มีการกำหนดนโยบายการเงินที่เน้นเสถียรภาพของมหาวิทยาลัยในระยะยาว
- มีการประเมินผลการใช้เงินงบประมาณจากรายได้ของมหาวิทยาลัย / คณะ / สำนัก / ภาควิชา
โดยพิจารณาจากผลผลิตและผลงาน โดยคณะกรรมการประเมินผลของมหาวิทยาลัย
- มีคณะกรรมการกำกับ ตรวจสอบการบริหารการเงิน ตั้งแต่ระดับภาควิชาถึงมหาวิทยาลัย เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์
- ตัวแทนบุคลากรหรือสภาอาจารย์มีส่วนร่วมในการประเมิน

2. หลักความโปร่งใส

ตัวชี้วัด

- การประกาศหลักเกณฑ์การพิจารณาความดีความชอบให้ประชาคมรับทราบ
- การประกาศตารางเงินเดือนและขั้นเงินเดือนให้ประชาคมรับทราบ
- กระบวนการในการพิจารณาความดีความชอบเป็นไปอย่างเปิดเผย
- การประกาศให้ประชาคมรับทราบเกี่ยวกับรูปแบบต่าง ๆ ของการพัฒนากุศลกร
- มีเกณฑ์ที่ชัดเจนในการคัดเลือกบุคลากรและประกาศให้ประชาคมรับทราบ
- การประกาศให้ประชาคมรับทราบเกี่ยวกับสิทธิในการได้รับสวัสดิการต่าง ๆ
- การประกาศให้ประชาคมรับทราบเกี่ยวกับแผนงาน กฎ ระเบียบของมหาวิทยาลัย
- การประชาสัมพันธ์การรับสมัครบุคลากรเข้าทำงานอย่างทั่วถึงไปสู่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในตำแหน่งต่าง ๆ
- บุคลากรมีส่วนร่วมในการรับรู้สถานการณ์และปัญหาขององค์กร
- บุคลากรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขององค์กร
- การกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรอย่างชัดเจนเพื่อให้ตรวจสอบได้ง่าย
- ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถสื่อสารกันได้สองทาง

3. หลักการมีส่วนร่วม

ตัวชี้วัด

- บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการได้มาซึ่งผู้บริหาร
- อธิการบดีรับฟังข้อเสนอแนะจากประชาคมในเรื่องนโยบายหรือการบริหาร
- แผนงานของหน่วยงาน ได้มาจากความคิดของสมาชิกทุกคนในหน่วยงาน
- ผู้บริหารเป็นที่ยอมรับของบุคลากรส่วนใหญ่
- อธิการบดีเป็นผู้ที่คนส่วนใหญ่ในประชาคมให้การสนับสนุน
- บุคลากรมีส่วนร่วมในการพิจารณาการได้รับการฝึกอบรม การลาศึกษาต่อของบุคลากร
- การทำงานเป็นทีมในการบริหารงาน

- การตรวจสอบการดำเนินงานของผู้บริหารให้สอดคล้องกับนโยบาย

4. หลักความมีอิสระ

ตัวชี้วัด

- การใช้จ่ายต่างๆ เป็นระบบเหมาะสม ถ้าวัดได้
- การประเมินผลการใช้เงินแบบภายหลังคือคู่มือที่ผลิตของงาน
- การเปิดโอกาสให้ปรับเปลี่ยนแผนงานได้ง่าย เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม
- ทุกหน่วยงานมีอิสระในการบริหารจัดการหารายได้ของตนเอง โดยมีเกณฑ์กลางในการดำเนินการเหมือนกัน
- สภามหาวิทยาลัยเน้นบทบาทด้านการกำหนดนโยบาย

5. หลักประสิทธิผล

ตัวชี้วัด

- การใช้อำนาจบริหารจากระดับสูงสู่ระดับปฏิบัติ เพื่อให้เกิดเอกภาพในการบังคับบัญชา
- ผู้บริหารมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานทางวิชาการ
- การบังคับบัญชาหลายขั้นตอนจะเป็นการประกันความถูกต้องและยุติธรรม
- ข้อมูลเกี่ยวกับการสรรหาผู้บริหารควรปิดเป็นความลับ เพื่อรักษาสิทธิส่วนบุคคล
- อธิการบดีควรมีอำนาจบริหารงานอย่างอิสระ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

6. หลักความคล่องตัว

ตัวชี้วัด

- การลดจำนวนและขนาดโครงสร้างการบริหารงานของมหาวิทยาลัย
- คณะกรรมการสภามหาวิทยาลัยมีขนาดเล็กเพื่อความคล่องตัวในการบริหาร

6. การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามหลักธรรมาภิบาล

การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนตามหลักธรรมาภิบาล หมายถึง แนวทางในการบริหารจัดการที่ตีภายในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยผู้ที่อยู่ในสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับมีความพึงพอใจ โดยยึดหลัก 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อสังคม และหลักความคุ้มค่า

หลักนิติธรรม หมายถึง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และกติกากฎที่ทันสมัยและเป็นธรรมตลอดจนเป็นที่ยอมรับของประชาคมในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม

หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนถือปฏิบัติ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความเสียสละ ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น

หลักความโปร่งใส หมายถึง การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาเอกชน หรือเปิดให้คณาจารย์และนักศึกษาสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก ตลอดจนมีระบบหรือกระบวนการ การตรวจสอบ และประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และช่วยให้การทำงานของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ปลอดภัยจากการทุจริตคอร์รัปชัน

หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำให้บุคลากรมีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจ โดยเปิดโอกาสให้คณาจารย์และนักศึกษามีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมได้แก่ การเสนอความคิดเห็น และจัดการผูกขาด ซึ่งช่วยสร้างความสามัคคีและความร่วมมือกันทำงานในเรื่องที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน

หลักความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง การทำให้ทุกคนทุกฝ่ายตระหนักในสิทธิหน้าที่ สำคัญในความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่และการใส่ใจในปัญหาของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน รวมทั้งมีความ

กระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหา ตลอดจนเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยพยายามหาทางออกที่ทุกฝ่ายสามารถยอมรับร่วมกันได้ และกล้ารับผลการกระทำของตน

หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยทำให้คณาจารย์และนักศึกษา รู้คุณค่าของทรัพยากรของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน และบริหารงานด้วยความประหยัด มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ

7. การวางแผนยุทธศาสตร์

7.1 โครงสร้างและระดับของแผนยุทธศาสตร์

การวางแผนเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงาน และมีบทบาทแทรกอยู่ในการบริหารงานทุกระดับขององค์การ และในองค์การทุกประเภททั้งองค์การของรัฐบาล เอกชน และกึ่งราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ทั้งนี้เพราะการวางแผนเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของนักบริหาร จึงอาจกล่าวได้ว่าที่ใดก็ตามที่มีการบริหารงาน การวางแผนควรจะเป็นงานอันดับแรกที่จะต้องจัดทำ ดังนั้นการวางแผนจึงมีหลายระดับตั้งแต่ระดับสูงสุดลงมาถึงแผนของแต่ละบุคคล

แผนงานแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ (อนันต์ เกตุวงศ์ , 2543)

1.แผนยุทธศาสตร์ระดับองค์การ (corporate plan) แผนระดับนี้จะกำหนดกิจกรรมที่สำคัญและจำเป็นใหม่ๆ และกำหนดแนวทางที่จะนำองค์การไปสู่ความก้าวหน้าตามแผนกลยุทธ์ แผนนี้จะต้องทราบความต้องการของสิ่งแวดล้อมเพื่อองค์การจะได้จัดทำ และจัดการบริหารให้ได้อย่างสอดคล้องกันในอนาคต แผนพัฒนานี้จะเป็นหลักให้กับแผนอีก 3 แบบคือ

1.1 แผนการปลดเปลื้อง (divestment plan) แผนนี้จะทำหน้าที่เกี่ยวกับการปลดเปลื้องส่วนประกอบที่สำคัญขององค์การ เช่น ผลผลิต บริการทรัพย์สิน และการมีสภาพอยู่ต่อไปขององค์การ โดยการกำหนดเทคนิคต่างๆที่จะนำมาใช้เพื่อกู้เงินรองงาน ผลงาน ผลผลิต บริการ การลงทุน และกิจกรรมที่เสี่ยงมากหรือไม่ค่อยจะดีออกไป อันเป็นการทำให้คุณภาพของงานและองค์การอยู่ในระดับมาตรฐาน และโครงการไหนไม่ดีควรยกเลิกไป

1.2 แผนพัฒนาเปลี่ยนแปลง (diversification plan) แผนนี้อธิบายถึงการพัฒนาผลผลิต บริการและตลาดใหม่ๆที่จะรวมเข้ากันหรือทดแทนผลผลิตในรุ่นปัจจุบัน แผนนี้จะเป็นผู้เลือกว่าจะผลิตอะไรใหม่บ้าง (new product areas) และกำหนดว่าจะเริ่มทำการผลิตเมื่อใดโดยการร่วมทำ องค์กรอื่นหรือโดยการศึกษาวิจัยภายในองค์กร (in-house research) และการพัฒนา ซึ่งเป็นการ เสริมสร้างความสามารถที่มีอยู่ให้สูงขึ้น

1.3 แผนการวิจัยและพัฒนา (research and development plan) แผนนี้จะศึกษา ค้นคว้า เพื่อริเริ่มผลิตสินค้า สิ่งของและกระบวนการต่างๆใหม่ๆสำหรับความต้องการที่มีอยู่หรือบุกเบิกตลาด ใหม่ เพื่อผลผลิตและกระบวนการที่มีอยู่ มีการทำวิจัยพื้นฐานและวิจัยประยุกต์ (basic and applied research) เพื่อการพัฒนา และเป็นแผนที่เกี่ยวข้องกับทุกส่วนขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการผลิต การตลาด การเงิน และการบริหาร

2. แผนยุทธศาสตร์ระดับแผนงาน (operations plan) แผนนี้ทำหน้าที่เหมือนกับแผนพัฒนา องค์กรคือ สนับสนุนแผนยุทธศาสตร์ แผนระดับนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องการกระทำกิจกรรมต่างๆใน ปัจจุบัน และเป็นกรอบหรือแนวทางเพื่อการปฏิบัติงาน การผลิตและบริการที่จำหน่ายอยู่ในตลาด ขณะนั้น แผนระดับนี้จะมีอยู่ในแต่ละส่วนงานหลัก

3. แผนยุทธศาสตร์ระดับโครงการ (project plan) โครงการเป็นแผนระดับล่างสุดที่มีความ จำเพาะ คือ มีขึ้นเพื่อกระทำงานแต่ละเรื่องแต่ละอย่าง และเป็นพื้นฐานรองรับงานทุกด้าน จึงมีอยู่ ในทุกระดับขององค์กร เนื่องจากเป็นแผนระดับพื้นฐานและเป็นตัวชี้วัดสำคัญของความสำเร็จของงาน ขององค์กร ดังนั้น โครงการจึงมีระยะเวลาปฏิบัติการทั้งในระยะสั้น ระยะปานกลาง และ ระยะยาว เป็น แผนที่ต้องใช้ทรัพยากรทุกอย่าง มีตารางการทำงาน และใช้เทคนิคเฉพาะด้านมาก

นอกจากนี้ระดับของการวางแผนขององค์กรออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับยุทธศาสตร์ (strategic plan) ระดับบริหาร(management control plan) และระดับปฏิบัติการ (operational control plan) ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

ระดับยุทธศาสตร์ การพยากรณ์อนาคตมีลักษณะส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความแน่นอนและสามารถที่จะวัดความเสี่ยงได้บางส่วน สภาพแวดล้อมของแผนจะเกี่ยวข้องกับการเมือง กฎหมาย สังคม และการเงินการคลังด้วย สำหรับมาตรการในการตัดสินใจส่วนใหญ่จะมีลักษณะอวัจวิสัย และมีการใช้วิธีการทางด้านคุณภาพอย่างมากในการตัดสินใจ

ระดับบริหารหรือบริหารระดับกลาง การพยากรณ์อนาคตจะมีลักษณะส่วนใหญ่เป็นความเสี่ยง โดยมีความแน่นอนและความไม่แน่นอนพอๆกัน การวางแผนจะมีวัตถุประสงค์และนโยบายระดับยุทธศาสตร์เป็นกรอบและแนวทาง การตัดสินใจมีการใช้เทคนิคและวิธีการเชิงประมาทมากขึ้น

ระดับปฏิบัติการหรือระดับต่ำ โดยปกติจะมีความเสี่ยงและมีความแน่นอนอยู่ด้วยพอสมควร การวางแผนจะต้องยึดวัตถุประสงค์ นโยบาย แนวปฏิบัติ กฎเกณฑ์ต่างๆรวมทั้งงบประมาณจากส่วนบนอย่างไม่มีปัญหา ส่วนการตัดสินใจนั้นนอกจากจะต้องยึดถือหลักเกณฑ์ของแผนระดับบริหารแล้ว จะต้องอาศัยกฎเกณฑ์เชิงประมาทเพื่อการตัดสินใจค่อนข้างมาก

7.2 กระบวนการวางแผนยุทธศาสตร์ และการจัดการยุทธศาสตร์

Certo and Peter (1991) ได้เสนอกระบวนการการจัดการยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environment Analysis)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม พิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน ภายในองค์กร และโอกาสอุปสรรค จากภายนอกองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

ขั้นที่ 2 การจัดวางทิศทางขององค์กร (Establishing Organization Direction)

การจัดคู่มือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

ขั้นที่ 3 การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategic Formulation)

ในการกำหนดยุทธศาสตร์เป็นการออกแบบ และเลือกยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ จากการวิเคราะห์ทางเลือกด้วยเทคนิคต่าง ๆ เช่น การวิเคราะห์คำถามวิกฤต (Critical Question Analysis) การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT Analysis) วิถีเมตริกซ์ของ

กลุ่ม Boston Consulting Group Growth-Share Matrix และวิธีเมตริกซ์ภาพฉายหลายองค์ประกอบของ GE (General Electric's Multifactor Portfolio Matrix)

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติงานตามยุทธศาสตร์ (Strategic Implementation)

เป็นการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยคำนึงถึงโครงสร้างขององค์กรและวัฒนธรรมขององค์กรเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามที่พึงประสงค์

ขั้นที่ 5 การควบคุมเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Control)

เป็นการติดตามผลการปฏิบัติงาน ประเมินผลกระบวนการ ประเมินผลสำเร็จขององค์กร โดยการกำหนดดัชนีชี้วัดความสำเร็จของยุทธศาสตร์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้แผนยุทธศาสตร์การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนของไทยตามหลักธรรมาภิบาลที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนของไทยต่อไป
2. ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการบริหารงานตามบริบทของแต่ละสถาบันอุดมศึกษาเอกชนของไทย